

22. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 24.01.2019).

23. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n210> (дата звернення: 27.02.2019).

24. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.02.2019).

УДК 342.9

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕДУРНЕ ПРАВО ЯК ПІДГАЛУЗЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

ADMINISTRATIVE PROCEDURAL LAW AS A SUB-BRANCH OF ADMINISTRATIVE LAW

Шарая А.А., к.ю.н.,
докторант кафедри адміністративного та господарського права
Запорізький національний університет

У статті проаналізовано доктринальні позиції щодо з'ясування поняття, місця та ролі адміністративно-процедурного права в системі права. Досліджено етимологію поняття «адміністративно-процедурне право». Доведено належність адміністративно-процедурного права саме до підгалузей адміністративного права. Запропоновано авторське визначення поняття «адміністративно-процедурне право».

Ключові слова: адміністративно-процедурне право, адміністративна процедура, підгалузь адміністративного права, адміністративне право.

В статье проанализированы доктринальные позиции относительно выяснения понятия, места и роли административно-процедурного права в системе права. Исследована этимология понятия «административно-процедурное право». Доказана принадлежность административно-процедурного права именно к подотраслям административного права. Предложено авторское определение понятия «административно-процедурное право».

Ключевые слова: административно-процедурное право, административная процедура, подотрасль административного права, административное право.

The article analyzes the doctrinal positions regarding the definition of the concept, place and role of administrative procedural law in the system of law. The etymology of the term "administrative procedural law" is studied. It is justified the affiliation of administrative-procedural law to the sub-branches of administrative law. The author's concept "administrative-procedural law" is offered. In addition, the scholar draws attention to the sources of administrative procedural law because administrative procedural norms are consolidated in a series of normative legal acts of different level: codes, laws, subordinate legislation. It is stressed that, according to visions of administrative law scholars, the method of administrative procedural law is characterized by the combination of the methods of prohibition and permission that is peculiar to administrative law in general, so it cannot be considered independent. The very features of modern administrative law are also fully peculiar to the method of administrative procedural law. Moreover, it is essential to mark the lack of a unified normative act which would consolidate the peculiarities of legal regulation of administrative procedures in general and individual procedural issues (subjects, terms, stages, final drawing up) as well as "dispersion" of administrative procedural norms in normative legal acts of the different level that reflect a specific nature of sources of administrative procedural law. Thus, the availability of a particular subject of legal regulation with a specific feature, use of the method of administrative law for regulating particular social relations and accessibility of specific source base give the reasons to argue that administrative procedural law is the sub-branch of administrative law.

Key words: administrative-procedural law, administrative procedure, sub-branch of administrative law, administrative law.

У науці адміністративного права немає єдності поглядів на поняття, зміст, значення і місце *адміністративно-процедурного права*. Така алогічна ситуація пов'язана з тим, що існування адміністративно-процедурного права визнане й обговорюється науковою спільнотою вже тривалий час, проте належного теоретичного обґрунтування, яке б підтримувала більшість представників адміністративно-правової науки, так і не здобуто. Аналізуючи нормативно-правову основу, слід зауважити, що понад двадцять років тому у незалежній Україні Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» [1] було передбачено, що «необхідно суттєво покращити законодавче регулювання механізму позасудового захисту прав і свобод громадян, які порушуються органами виконавчої влади та їх посадовими особами. Процедура такого розгляду повинна бути упорядкована в окремому Адміністративно-процедурному (процедуральному) кодексі України» [1]. Отже, можна визнати цілком обґрунтованою пропозицію виокремлення «процедурної» складової частини адміністратив-

ного права (хоча й у доволі узагальненому вигляді) на рівні концепції наприкінці ХХ ст.

Досліджуючи етимологію поняття «адміністративно-процедурне право», варто звернути увагу на його лексичні структурні елементи, зокрема такі як «адміністративний» і «процедура». Іменник «процедура» походить від латинського «procedo», що означає «проходжу або просуваюся» [2, с. 234]; у деяких словниках зазначено французьке походження від «procedure» – просуватися [3]. У зв'язку з цим Т.О. Коломoeць обґрунтовано стверджує, що в українській і російській мовах термін «процедура» з'явився шляхом запозичення його франкомовної трансформації – «procedure», яка має аналогічне значення [4, с. 156]. І.В. Юрійчук, досліджуючи походження слова «процедура» [5, с. 152], зазначає, що в англійській мові термін «procedure (procedere)» має значення «вперед, для просування, прогресу» [6, с. 2567]. Звертаючись до положень словникових, довідникових, енциклопедичних джерел (як загальнолексичного, так і спеціально-юридичного спрямування), слід навести приклади пояснення змісту поняття «процедура»: 1) ряд будь-яких дій, хід виконання

чого-небудь [7, с. 343]; 2) офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь [8, с. 63]; 3) порядок, наступність, послідовність у вчиненні відповідних дій для досягнення певного результату [9, с. 185]; 4) офіційно встановлений чи прийнятий за звичаєм порядок, послідовність дій для здійснення або оформлення будь-яких справ [2, с. 470]. І.В. Бойко вказує, що у загальному розумінні «процедура» визначається як певна сукупність дій чи операцій, за допомогою яких реалізується той чи інший процес або етап, стадія, що виражає зміст відповідної технології чи діяльності [10, с. 5]. Всі ці тлумачення зводяться до того, що «процедура» має такі ознаки: 1) встановлюється офіційно або за допомогою звичаїв; 2) охоплює сукупність послідовних дій; 3) виконання таких дій призводить до конкретного результату. Друга складова частина поняття «адміністративно-процедурне право» – *прикметник* «адміністративний» – визначається як «той, що пов'язаний з управлінням» і «той, що покликаний служити». Таке «подвійне» розуміння базової категорії адміністративного права зумовлює існування двох типів правовідносин, які виникають у сфері публічного управління. Це, по-перше, ті відносини, що мають управлінський характер, виникають за ініціативою владарюючих суб'єктів, у яких на приватних осіб покладається здебільшого виконання обов'язків. По-друге, у відносинах із публічною адміністрацією приватні особи реалізують значну частину своїх прав. Ці два типи правовідносин потребують для свого врегулювання відмінних принципів і правил [11, с. 116–117]. Так, на підставі узагальнення етимології складових частин поняття «адміністративно-процедурне право» слід зробити висновок, що воно пов'язане з відносинами управлінського характеру суб'єктів владних повноважень і відносинами публічних осіб із приватними особами (що є складовою частиною предмета адміністративного права) і передбачає офіційний порядок і послідовність реалізації таких відносин.

«Адміністративно-процедурне право» є відносно новою категорією для адміністративно-правової науки, тож у навчальній, науковій літературі до 2000 р. це поняття не згадується взагалі. Проте в окремих підручниках у ХХІ ст. вже опосередковано розглядається питання, пов'язане з адміністративними процедурами. А.М. Школик, досліджуючи місце адміністративно-процедурного права в системі права, зазначає [12, с. 125–130], що в Академічному курсі «Адміністративне право України» (2004 р.) за редакцією професора В.Б. Авер'янова [13], який свого часу вважався «класичним джерелом», є окремий розділ під назвою «Адміністративний процес і адміністративні провадження», що певною мірою стосується адміністративної процедури, проте таке поняття ще не застосовується. С.В. Ківалов і Л.Р. Біла-Тіунова у навчально-методичному посібнику «Адміністративне право України» (2002 р.) [14] під час розгляду питань, пов'язаних з адміністративним процесом, виокремлюють провадження, які складають структуру адміністративного процесу, серед яких: а) такі, що розглядаються у судовому порядку; б) такі, що розглядаються органами виконавчої влади (а в їх структурі – юрисдикційні провадження й управлінські (процедурні) провадження). Згодом у навчальних і наукових джерелах вченими-адміністративістами вже присвячується увага безпосередньо відносно «новому» поняттю і різновидам адміністративних процедур. Так, наприклад, Т.О. Коломоєць у підручнику «Адміністративне право України. Академічний курс» (2011 р.) [15] аналізує поняття, принципи, види адміністративних процедур у розділі, присвяченому діяльності публічної адміністрації. У підручнику «Адміністративне право України» (2013 р.) автори (В.В. Галуцько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, А.А. Іванищук, С.О. Короед) [16] розглядають адміністративні процедури в розділі «Адміністративно-правове регулювання». Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко у навчальному посібнику «Загальне адмі-

ністративне право» (2014 р.) в системі адміністративного права виділяють загальне адміністративне право та особливе адміністративне право, а у структурі загального адміністративного права – інститут адміністративної процедури [17, с. 62–63]. У новітніх підручниках «адміністративна процедура» вживається як базова термінологія, наприклад, у підручнику «Адміністративне право України. Повний курс», підготовленому колективом авторів (2018 р.) [18], адміністративним процедурам присвячений окремий розділ (розділ 7), детально характеризуються поняття й ознаки адміністративної процедури, їх види, принципи, учасники та стадії.

Щодо самого поняття «адміністративно-процедурне право», то, як зазначає А.М. Школик, «право, яке регламентує адміністративну процедуру, є відносно новим продуктом: доцільність його існування була обґрунтована фактично лише у ХХ ст. Однак сьогодні у багатьох країнах, як у розвинутих, так і тих, що розвиваються, адміністративно-процедурне право стало однією з підвалин правового порядку та належного функціонування держави та суспільних механізмів. На жаль, цього не можна стверджувати про Україну, де адміністративно-процедурне право залишається на етапі свого становлення або ж навіть формування. На сьогоднішньому етапі розвитку адміністративно-правової науки та галузевої нормотворчості адміністративно-процедурні норми загалом наявні, але не формують єдиної системи (підсистеми), а їх якість різниться залежно від сфери правового регулювання» [19, с. 14]. Т.О. Коломоєць і Ш.Н. Гаджиєва відзначають, що «виокремлення адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права вченими-адміністративістами почалося відносно недавно, як і вживання самого терміна «адміністративно-процедурне право». Узагальнений аналіз наявних різноманітних джерел свідчить, що традиційно увага дослідників зосереджувалася на процесуальних нормах і відносинах, а приблизно з початку ХХІ ст. дедалі частіше можна зустріти використання цього терміна у наукових, навчальних, публіцистичних галузевих джерелах» [20, с. 137]. Тому цілком обґрунтовано початок ХХІ ст. можна вважати періодом становлення «ідеї адміністративно-процедурного права» та її наукового обґрунтування. Як справедливо зазначає А.М. Школик, «адміністративно-процедурне право в Україні досі залишається на етапі становлення, а також предметом наукової дискусії, що нерідко переходить у полеміку серед вітчизняних адміністративістів. Адміністративно-процедурне право у кращому разі вважають підгалуззю адміністративного права, переважно ж – його інститутом або взагалі його «забувають» у навчальних програмах українських університетів» [21, с. 31]. І тут варто підтримати науковця щодо важливості поглибленої уваги до сутності, змісту, призначення адміністративно-процедурного права, що зумовлює необхідність його детального наукового дослідження та визначення структурних елементів.

Аналізуючи наукові позиції щодо визначення сутності та місця адміністративно-процедурного права, варто звернути увагу на те, що І.О. Каргузова й А.Ю. Осадчий, досліджуючи феномен адміністративного процесу, зазначають: «Сукупність усіх правових норм, що регламентують здійснення адміністративних процедур, становить адміністративно-процедурне право, яке є складовою частиною адміністративного права України» [22, с. 23]. Хоча вони і вважають, що ця сукупність не має самостійного предмету, притаманного галузі права, вона є достатньо широкою, характерною для підгалузі. Предмет формують суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються під час прийняття нормативних, адміністративних актів і під час розв'язання адміністративних справ органами публічного управління [22, с. 25]. Т.О. Коломоєць виокремлює в системі адміністративного права України адміністративно-процедурне право саме як підгалуз.

Із посиланням на роботи О.В. Кузьменко вона стверджує, що відповідна сукупність адміністративно-правових норм є «специфічною», вони «не є процесуальними», оскільки у процедури «відсутня головна ознака процесу – подовженість у часовому вимірі». Явище процесу – це насамперед «динаміка», безперервний рух, виражений у послідовних переходах від одного стану до іншого, тоді як процедура становить «дискретність такого руху». «Процедура не є явищем, наділеним часовою динамікою» [15, с. 220]. К.В. Чокомудяк також зазначає, що під «адміністративно-процедурним правом необхідно розуміти сукупність правових норм, яка регулює суспільні відносини, що виникають у процесі прийняття суб'єктом публічного управління правових актів управління, укладання адміністративних договорів, вчинення інших юридично значимих дій» [23, с. 99]. За дослідженням О.І. Миколенка, адміністративне процедурне право (він вважає за доцільне виокремлювати у назві два складники) складається з правових інститутів, його слід розглядати сьогодні як підгалузь адміністративного права, яка «регламентує порядок здійснення адміністративних процедур» [24, с. 13]. А.М. Школик стверджує, що «ідея адміністративно-процедурного права є достатньо простою: регламентувати порядок прийняття рішень і вчинення інших дій публічною адміністрацією, до якої відносимо не лише органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування, але й інших суб'єктів права, яких держава уповноважила виконати ті чи інші функції публічно-владного характеру» [21, с. 31], і його слід підтримати. Аналіз всіх запропонованих положень свідчить про те, що для сукупності адміністративно-процедурних норм характерним є предмет – суспільні відносини певного видового змісту, а, як відомо, видова ознака є характерною саме для підгалузі (тоді як для інституту права характерна однорідність суспільних відносин). Таким чином, узагальнюючи позиції вчених-адміністративістів, можна сформулювати *поняття адміністративно-процедурного права* саме як підгалузі адміністративного права, що охоплює сукупність правових норм, які встановлюють послідовність здійснення адміністративних процедур, тобто визначають порядок вирішення органами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється з метою сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Аналізуючи сутність поняття адміністративно-процедурного права, варто визначитися і з його *місцем у системі адміністративного права*, з'ясувати його належність до інститутів адміністративного права, підгалузей адміністративного права чи взагалі окремої галузі права. Тим більше, що одним із питань сучасної адміністративно-правової науки, яке є предметом запеклої дискусії вчених-адміністративістів, є саме система адміністративного права (наприклад, роботи Р.С. Мельника, Т.О. Коломєць, В.К. Колпакова та ін.). І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловйова, досліджуючи адміністративну процедуру саме як інститут адміністративного права, стверджують, що інституту права притаманні загальні риси, як-то: «видова однорідність (хоча це спірно) соціального змісту; відносна нормативна самостійність; стійкість і автономність функціонування (але на іншому рівні, ніж галузь права; інститут є її підсистемою); відособленість від інших інститутів права; специфічність засобів правового регулювання; наявність у змісті загальних положень і єдиних принципів; формування загальних понять у власних межах» [25, с. 141]. Хоча й можна погодитися з тим, що адміністративна процедура є інститутом адміністративного права, адміністративно-процедурне право є ширшим за змістом, його предмет відрізняється видовим змістом і має інші специфічні характеристики, у зв'язку з чим віднесення його до інститутів адміністративного права є недоцільним. О.І. Миколенко, досліджуючи місце адміні-

стративного процедурного права в системі адміністративного права, справедливо стверджує, що «сьогодні існує три суттєві перепони, які не дають стверджувати, що адміністративне процедурне право є галуззю права України:

1) відсутні загально визнані наукові підстави появи нових галузей права, керуючись якими, можна було б обґрунтувати можливість чи неможливість існування самостійної галузі права – адміністративного процедурного права;

2) матеріальні адміністративні норми й адміністративно-процедурні норми тісно пов'язані між собою, тому їх поділ буде іноді проблематичним і штучним;

3) відсутнє достатнє наукове обґрунтування. У юридичній літературі представлені лише розрізнені та суперечливі думки стосовно поняття «адміністративна процедура», її співвідношення з поняттям «адміністративний процес» і системи адміністративного процедурного права (Т.О. Гуржій, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, С.В. Петков та ін.) [24, с. 13], і з цим варто погодитися. За дослідженням В.К. Колпакова, предмет адміністративного права складають відносини, «які виникають внаслідок владної виконавчо-розпорядчої діяльності публічної адміністрації щодо виконання адміністративних зобов'язань. Він є складним поліструктурним утворенням, до якого на «другому етапі становлення», зокрема, належать: відносини державного управління та інші управлінські відносини, об'єднані під назвою «відносини публічного управління»; відносини відповідальності за порушення встановлених правил – відносини адміністративної відповідальності; відносини, які виникають за ініціативою об'єктів публічного управління у разі їх звернення до публічної адміністрації – «сервісні відносини». Так, складовою частиною предмета адміністративного права є відносини: 1) публічного управління; 2) адміністративних послуг; 3) відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; 4) відповідальності об'єктів публічного управління (індивідуальних і колективних) за порушення встановлених публічною адміністрацією порядку і правил [26]. Отже, відносини, які регулюються адміністративно-процедурним правом, повністю охоплюються предметом адміністративного права, тому виокремлювати їх в окрему галузь права не доцільно.

Однак К.В. Чокомудяк зазначає, що «адміністративно-процедурне право може претендувати на самостійність предмету свого регулювання. Норми адміністративно-процедурного права спрямовуються на регулювання поведінки та діяльності, під час якої суб'єкти публічного управління приймають обов'язкові рішення стосовно фізичних і юридичних осіб. Поряд із цією формою діяльності (йдеться про видання індивідуального акту управління) норми адміністративно-процедурного права регулюють також і порядок відпрацювання та прийняття нормативних актів управління, процедури укладання адміністративних договорів, здійснення інших юридично значимих дій, що також має бути віднесено до предмету адміністративно-процедурного права» [23, с. 99]. З огляду на це можна запропонувати розглядати як предмет адміністративно-процедурного права суспільні відносини, які складаються: 1) між суб'єктами публічного управління та приватними особами (фізичними та юридичними особами) щодо прийняття обов'язкових рішень; 2) прийняття нормативних актів управління; 3) прийняття індивідуальних актів суб'єктами публічного управління; 4) процедури укладання адміністративних договорів; 5) здійснення інших юридично значимих суб'єктами публічного управління. Формулювання такого розширеного, відносно самостійного предмету адміністративно-процедурного права не дає підстав для віднесення його до інститутів адміністративного права, адже інститут адміністративного права – це «відносно самостійна, однорідна за змістом, стала система правових норм, що за допомогою

методів адміністративного права всесторонньо регламентує певний різновид суспільних відносин або спільну сторону (сторони) однорідних суспільних відносин, які виникають у сфері реалізації державної виконавчої влади» [27, с. 163]. Таким чином, можна стверджувати, що інститут адміністративної процедури (як складова частина адміністративного права), який формувався в ХХ ст., нині з суттєвим урахуванням розширення предмета правового регулювання за рахунок появи нових суспільних відносин, що регулюються сукупністю правових норм, трансформувався у підгалузь адміністративного права.

До того ж, слід виділити ознаки методу адміністративно-процедурного права, який також визначає підстави для з'ясування його місця в системі адміністративного права. За дослідженням О.І. Миколенка, «метод адміністративного процедурного права – це органічно поєднана сукупність прийомів, способів і засобів, які закріплені законодавством і використовуються для регулювання відносин, що входять до предмету адміністративного процедурного права. Метод адміністративного процедурного права характеризується такими рисами: 1) є імперативно-диспозитивним, адже адміністративне процедурне право поєднує в собі регулювання, що ґрунтується на відносинах субординації між учасниками суспільних відносин, і децентралізоване регулювання, яке ґрунтується на координації мети й інтересів сторін; 2) адміністративно-процедурне право використовує всі способи правового регулювання, притаманні загальному методу правового регулювання (приписи, заборони та дозволи), хоча частка заборон є недостатньою для ефективного правового регулювання; 3) поєднує в собі два типи правового регулювання – спеціально-дозвільний і дозвільно-зобов'язуючий [24, с. 25]. К.В. Чокмудяк зазначає, що «для адміністративно-процедурного права характерним є те, що більша частина його норм, які регулюють виникнення, зміну та припинення адміністративно-процедурних відносин, має імперативний характер. Це зумовлено тим, що зазначені відносини є владовідносинами, тобто вони побудовані на засадах «влада – підпорядкування». Норми у вигляді розпоряджень втілюють державну волю, спонукають і примушують учасників відносин до певного виду дій або видів правомірної поведінки. Однак будь-які дії, оформлені у вигляді розпорядження, суб'єкти управління повинні здійснювати на підставі закону або відповідного підзаконного нормативного акта, діючи у межах своєї компетенції та з дотриманням встановлених процедур. Регулювання адміністративно-процедурних відносин може здійснюватися також за допомогою встановлення заборон, а у деяких випадках – і через дозволи» [23, с. 99]. Таким чином, слід погодитися з твердженням вчених-адміністративістів, що для методу адміністративно-процедурного права притаманне поєднання методів заборон і дозволів, характерне для адміністративного права загалом, тому самостійним

його вважати не можна. На ці ознаки методу сучасного адміністративного права звертає увагу й В.В. Юровська, поглиблюючи досліджуючи його феномен [28]. Саме ознаки сучасного методу адміністративного права у повному обсязі притаманні й методу адміністративно-процедурного права.

Окрім того, варто звернути увагу і на джерела адміністративно-процедурного права, адже адміністративно-процедурні норми закріплені у низці нормативно-правових актів різного рівня: це і кодекси (КпАП України, Митний кодекс України, Податковий кодекс України тощо), і закони (Закон України від 17 березня 2011 р. «Про центральні органи виконавчої влади» [29], Закон України від 06 вересня 2012 р. «Про адміністративні послуги» [30], Закон України від 05 квітня 2007 р. «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Закон України від 13 січня 2011 р. «Про доступ до публічної інформації» [31] та ін.), і підзаконні нормативно-правові акти. Таким чином, слід відзначити відсутність єдиного нормативно-правового акта, який би закріплював особливості правового регулювання адміністративних процедур загалом та окремі процедурні питання (суб'єкти, строки, етапи, підсумкове оформлення), а також «розпорошеність» адміністративно-процедурних норм у нормативно-правових актах різного рівня, що відображає специфіку джерел адміністративно-процедурного права. Отже, наявність своєрідного предмета правового регулювання з характерною видовою ознакою, використання методу адміністративного права для регулювання відповідних суспільних відносин та існування специфічної джерельної бази дає підстави стверджувати, що адміністративно-процедурне право є саме підгалуззю адміністративного права.

Про доцільність уніфікації адміністративно-процедурних засад у своїх роботах зазначають О.І. Миколенко, В.К. Колпаков, Д.С. Астахов, Н.О. Армаш, Т.О. Коломощ, Р.С. Мельник, О.В. Кузьменко, Д.В. Приймаченко, Д.В. Лученко, І.В. Бойко та ін. Ідею уніфікації відповідних норм підтримують різні пропозиції щодо виду акта – кодекс, закон, – що сприятиме упорядкуванню джерел адміністративно-процедурного права й визначенню місця і ролі адміністративно-процедурного права в системі адміністративного права як його підгалузі. Таким чином, досліджуючи положення доктринальних джерел щодо визначення адміністративно-процедурного права, його сутності, місця і ролі, слід визначити *адміністративно-процедурне право як підгалузь адміністративного права, що охоплює сукупність правових норм, які встановлюють послідовність здійснення адміністративних процедур, тобто визначають порядок вирішення органами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється з метою сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98. *Офіційний вісник України*. 1999. № 21. Ст. 32.
2. Юридичні терміни : тлумачний словник / В.Г. Гончаренко та ін. ; за ред. В.Г. Гончаренка. Київ : Либідь, 2003. 320 с.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5. URL: <http://leksika.com.ua/12180224/legal/protsedura>.
4. Адміністративне право України : підручник / Т.О. Коломощ та ін. ; за заг. ред. Т.О. Коломощ. Київ : Істина, 2009. 480 с.
5. Юрійчук І. Правове поняття адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 151–156.
6. Eric Partridge. *A Short Etymological Dictionary of modern English*. London & New York, 2006. 4218 p.
7. Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. кол. І. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. 1977. С. 343. URL: <http://sum.in.ua/s/procedura>.
8. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. Київ : Видавництво «Аконіт», 2005. Т. 3. 862 с.
9. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. Ю.С. Шемшученко та ін. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5. 736 с.
10. Бойко І.В., Зима О.Т., Соловйова О.М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.
11. Бойко І.В. Адміністративна процедура – поняття, ознаки і види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць / редкол. : С.Г. Серьогіна та ін. Харків : Право, 2017. Вип. 33. С. 113–122.

12. Школик А.М. Місце адміністративно-процедурного права в системі права. *Питання адміністративного права*. Кн. 2 / відп. за вип. Н.Б. Писаренко. Харків : ООО «Оберіг», 2018. С. 125–130.
13. Адміністративне право України. Академічний курс : у 2 т. / гол. ред. кол. В.Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 2004. 592 с.
14. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право України : навчально-методичний посібник. Одеса : Юридична література, 2002. 312 с.
15. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
16. Адміністративне право України : підручник / В.В. Галуцько та ін. Херсон : ХМД, 2013. Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. 393 с.
17. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ : Ваїте, 2014. 376 с.
18. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
19. Школик А.М. Стан розвитку адміністративно-процедурного права в Україні та доцільність його зміни. *Адміністративна процедура: особливості формування української концепції* (матеріали доповідей учасників Круглого столу, м. Харків, 15 вересня 2017 р.). Харків. 2017. С. 14–21.
20. Коломоєць Т.О., Гаджиева Ш.Н. Кодекс як джерело адміністративно-процедурного права України: пріоритети розробки в умовах сучасних правотворчих процесів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 137–148.
21. Школик А.М. Адміністративно-процедурне право: ідея та реалізація. *Lex portus : юридичний науковий журнал*. 2017. № 5 (7). С. 30–40.
22. Картузова І.О., Осадчий А.Ю. Адміністративно-процедурне право : навчально-методичний посібник. Одеса : Юридична література, 2008. 288 с.
23. Чокомудяк К.В. Поняття та задачі адміністративно-процедурного права. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 17. С. 95–101.
24. Миколенко О.І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України : автореф. дис ... док. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 40 с.
25. Бойко І.В., Зима О.Т., Соловійова О.М. Адміністративна процедура як інститут адміністративного права. *Питання адміністративного права*. Кн.2 / відп. за вип. Н.Б. Писаренко. Харків : ООО «Оберіг», 2018. С. 140–150.
26. Колпаков В.К. Предмет адміністративного права: сучасний вимір. *Юридична наука*. 2008. № 3. С. 33–38.
27. Адміністративне право України: словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2014. 520 с.
28. Юровська В.В. Методи адміністративного права: питання теорії та практики : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 344 с.
29. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
30. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 вересня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
31. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.